

EX LIBRIS
ILLVSTRISSIMI VIRI;
DN. DAN. LVDOLPHI,
LIB. BAR. de DANCKELMANN,
S. REG. MAI. BORVSS. CONSILIARII
STATVS INTIMI, cetera,
BIBLIOTHECÆ ACAD. FRIDERICIANÆ
TESTAMENTO RELICTIS.

Xa. 4

DISPUTATIO.

De Medicamentorum purgantium viribus.

QVAM DIVINI
NUMINIS AVSPICIO, PRÆSI-
de Clarissimo Viro, Domino Ioanne Viscero, Medico
cine Doctore, & in inçlyta Tubingensium Schola
Professore, Præceptore omni pietate & obseruantia
colendo, M. Ioannes Morhardus Tubingensis, Cal.
Septemb. Anni 1581. in auditorio Medicorum,
hora consueta, pro virium tenuita-
te defendet.

TUBINGÆ,
Per Alexandrum Hockium. Anno M. D.LXXXI.

IN MATERIAM HANC DE PUR-
gantibus, Respondentis Hexastichon

An nota purgent vi pharmaca, nūmve latente:
Anne trahant succos, quæritur, an ne fugent?
An turbent solūm, & rapiant absq; ordine quæuis?
An certa ex agro corpore membra iuuent?
Hæc qui scire volet, nec certum dogma tuetur:
Discere perspicuis his poterit thesibus.

ALIVD OCTASTICHON.

Huc veniant stirpes, fœcundæ germina terra,
Et quos Indus habet, quos & Iberus habet.
Huc veniant quæuis metuendo pinguia succo
Pharmaca, quæ fortes sæpe tulere viros.
Præsenti Medicus vos cum solamine præbet
Ægris: funesta funera pellit ope.
Mitia debilibus, quadratis fortia miscet:
Mannam dat teneris, veratra ruricolis,

DISPUTATIO DE VI MEDICA
mentorū purgatrice.

QVÆSTIO.

Multa sunt in doctrina purgantium, de quibus docti inter se litigant, vtrū nimirum cathartica medicamenta humores certos, an quosuis obuios, & ad motum paratos, purgent: ac si certos vacuent, num *ἐλξαι* id faciant, an verò per *ῥωσιν*; si *ἐλξαι*, an cauta aliqua manifesta, vel ignota, trahant: sin per *ῥωσιν*, num per *ἀντιπάθειαν* quamdam humores proprios fugent & propellant, an verò ista expulsio fiat à sola natura medicamentis irritata.

PROPOSITIO I.

Purgantia seu *καθαρτικά* nuncupantur in genere, quæ corpus nostrū purgant, id est, ab excrementis & prauis humoribus purum reddunt, eos è corpore educendo. Sic pulmo purgari dicitur ab humore quocunq; vasa pulmonis obstruente, ac eius actiones impediente: renes item ab arenulis: vterus à sanguine menstruo. Denominationem accipiunt à verbo *καθαίρειν*, quod significat expiare, lustrare, purgare.

2. Vulgus purgantia vocat, quæcunq; ventrem turbant, vomitum mouent, & aluum fluidam reddunt, acrimonia, mordacitate, copiâue, aut alia molesta vi, expultricem ventriculi, vel intestinorum facultatem irritando, aut contentricem laxando, vt infernè vel supernè excernantur indiscretè, quæ in ijs continentur. Qua ratione multi à placentis piperatis post cœnam sumptis, aut vino acerbioris flatus excitante, purgantur.

3. Propriè autem & *κατ' ἐφοχὴν* purgantia appellant medici,

A ij   dici,

DISPVATIO DE VI MEDICA

dici, quæ certos humores vomitu vel secessu è corpore educunt: Hippocrates φάρμακα nominavit. De his solùm nobis sermo est, non de alijs, quæ ventrem potiùs turbant, quàm corpus ab excrementis purgāt & mundificant. De his verè purgantibus quæritur, qua ratione corpus purificent, certum humorem purgando, num id facultate ἀλλοιωτική, an excretrice, secretrice, vel attractrice, præstent.

Opinionum dicitur
in

4. Asclepiades enim purgationes per ἀλλοίωσιν quandam fieri credidit, peculiarem humorem à singulis pharmacis euacuari quidem asserens, illum verò à sumpto medicamento gigni, in similem scilicet ab illo conuersum, qui postea à natura stimulata expellatur.

5. Erasistratus verò opinatus est, omnes humores in venis contentos cathartici robustis euacuari: à debilioribus verò solùm tenuiores educi. Hos refutat Galenus in libello de purgantibus.

6. Hippocratis vetustissimi authoris sententia fuit, cathartica non secus humores ex animalium corporibus elicere, quàm stirpes ex terra sibi familiare alimentum alliciant. Certi ergo humoris delectum attractionemq; esse constituit. Inquit enim de natura hominis: οκόσορ ἀν χολήν ἀγὴ πρῶτον ἀκρητέστατην ἐκάθαρσε χολήν, ἔπειτα δὲ μεμιγμένην: καὶ πάλιν τὰ τοῦ φλέγματος φάρμακα, πρῶτον μὲν ἀκρητέστατον τὸ φλέγμα ἀγα, &c. Hanc sententiã & Galenus est amplexus, asserens, purgantia totius substantiæ similitudine atq; proprietate, humores certos delectu quodam attrahere.

De s. de simul. med. p.
fol. 63. lin. 20.

7. Galenum reprehendit Auicenna, negans fieri attractionem à similitudine substantiæ, quum ferrum non à ferro, sed à magnete trahatur. Melue verò ait: Medicamentum purgans non vt simile, nec vt contrarium, est purgans, sed quia tali virtute coelesti indutum est. Auerrhoës tractū hunc:

MENTORVM PURGATRICE.

hunc purgantium à calore pharmaci fieri existimavit. Quã opinionem recentiores quidam defenderunt.

8. Nonnulli hac ætate viri, ob præclaram eruditionem celeberrimi, purgationes medicamentorum attractione humorum fieri pernegant: sed hos, aut per antipatheiam quandam extra corpus, tanquã inimicos, fugari à medicamentis, ac tandẽ vi partium expultrice à medicamento irritata, propelli & exturbari asserunt: aut nullam esse vel *συμπάθειαν* vel *ἀντιπάθειαν* pharmacorum cum humoribus sed naturam, hostili qualitate pharmaci incitatam, expellere humores quosuis, qui ad expulsionem sunt idonei.

9. Alij humores nec attrahi nec propelli à medicamentis putant, sed sponte ad ipsa accedere, sicuti alimenta ferantur in stirpes.

10. Fernelius ferẽ in Galeni sententiam concedit, sed præter propriam & peculiarem vim, qua singula pharmaca determinatos & congeneres humores ducunt, vnumquodque generali vi purgandi præditum esse scribit, qua in omnes humores obuios, præsertim immodicẽ exuperantes, aut in via subsistentes, incumbat, communiterq; euacuet, maxime cum proprio humore frustratur.

11. In tanta opinionum varietate ac discrepantia, nos absq; ullius iniuriã, nullo prorsus obtrectandi studio, sed veritatis solũ amore, candidẽ modesteq; nostram sententiam exponemus, de qua doctis atq; bonis viris iudicium permittimus liberrimum.

12. Initiõ statuimus omnis euacuationis humorum *ἀιτιον* Galenus ca. principale, ipsam naturam, seu facultatem expultricẽ partium corporis: Id quod expressis verbis testatur Galenus de Opt. secta ad Thrasybulum cap. 41. & in lib. de renum affect. cap. 4. inquit: *τῆς δὲ φύσεως τὸ πᾶν, αὕτη γὰρ κεντρῶα θύσασα:*

DISPUTATIO DE VI MEDICÆ

θεῖσα παρὰ τῆς καθαρῆς, χρῆται τῇ διακριτικῇ δυνάμει, &c.

*Quod multum per
grat. ca.*

13. Purgationis tamen actio medicamenti quoque accepta refertur, quia habent rationem συνεργίας & τοῦ συναίτιου. Quod ex hisdem locis Galeni manifestum est, inquit enim: τὰ γὰρ βοηθήματα καθ' αὐτὰ ἔχουσι ἐπὶ ποιῆσαι τὴν τῶν αἰτίων ἀναίρεσιν: αἴται δὲ συνεργαζέσθαι τῆς φύσεως, καὶ σχεδὸν μόνω τῆν ἀφορμὴν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς φύσεως ἐνδίδωσι, τὰ δὲ λοιπὰ ἢ φύσις δι' ἑαυτῆς ἐκτελεῖ. &c. Dant ergo principium motus, excitando naturam ad expulsionem, Nisi enim pharmaca exhiberentur, ipsa forte non moueret.

14. Eruditè dixit Mesue: Medicamentum purgat humores, sed natura eius actionem inchoante, limitante & dirigente. Nam ipsa humorum vacuatio naturæ opus est, sed per medicamentum, ipsius naturæ artificis instrumentum, &c.

*Quod na in
hom. p. 11.*

Natura quidem primum pharmaca calore natio reducit ad actum suum, aliàs enim nihil in nobis efficerent: eadem humores noxios ab utilibus separat: tandem etiam secretos, & unam ipsum quoque pharmacum, expellit: quia hoc nunquam seipsum pellit aut eicit, nec humores ideo attrahit, ut ipsos expellat.

*Quod multum
p. 11.*

15. Naturam purgantem multis modis iuuant medicamenta. Primum quidem ipsam irritant, & ad excretionem excitant: cuncta siquidem pharmaca naturæ sunt inimica, & cum hac ἀντιπαράθεσιν quandam habent, corpus offendunt & turbant. Atque hæc videtur illa communis purgandi vis de qua Fernelius loquitur: & ob quam Iouertus purgationem fieri putauit fuga humorum.

*liberius fignat
motu purgantem
fieri autem
et per se
grat. in p. 11
fornel.*

16. Deinde, eidem auxiliantur in secretionem noxiorum ab utilibus succis: sunt enim instar coaguli, quod vi sua ignea primam separationis occasionem exhibet, ut partes lactis à se inuicem secedant. Ad hæc natura promptius separat humores,

*Quod in p. 11
ca. h. de ip. p. 11
p. 11.*

MENTORVM PURGATRICE

humores, quos pharmacum trahit: sicuti epar facilius bilem secernit & pellit, quando folliculus fellis eam ad se allicit. Calore quoque suo, quo plæraque sunt prædita, humores fundunt, attenuant: qui ita affecti, facilius à natura & secernuntur & expelluntur.

17. Quin etiam humoribus iam à natura motis & propulsis, in corpore tamen adhuc oberrantibus viam rectam monstrant, & quasi manu ducunt ad ventriculum & intestina, vias scilicet à natura excretioni humorum molestantium destinatas, ne fortè vago suo motu in partes principes cū vitæ discrimine ruant, aliosque morbos grauiores pariant.

18. Quamobrem cathartica medicamenta non solum ἀφορμὴν & ἀρχὴν præbent naturæ purganti, sed ipsam quoque purgationis actionem iuuant perficiuntque. Habent siquidem in se coelestem quandam facultatem, diuinitus toti eorum substantiæ impressam, atque occultam *συμπάθεια*, qua humores, naturam corporis nostri prementes, ad se proliciunt, ac mirifica vi imbuunt, vt attenuati secretique, tractum medicamenti sectentur, & ad locum pharmaci, nisi impedian-
quia hic infirmitas parit

tur, inclinent atque confluant.
19. Hinc perspicuum est, purgationes tam per ὄσιν, quam ἐλξιν, perfici. Natura quippe & medicamentum purgatorium mutuas sibi dant operas. Medicamenta naturæ auxilio egent, & naturæ vicissim pharmacum accommodum, suo calore & manuactione, opitulatur. Ac tum demum facilis vtilisque fit purgatio, quando ad irritationem, à pharmaco factam, accedit & naturæ robustæ conatus, quæ humores coctos & secretos aggressa est, & expellere nititur, humorisque proritantis impetum coercere, ac vim medicamenti trahentis moderari potest.
Præterea hæc purgatio non fit nisi per naturam

20. Natura interdum non expellit, medicamento non la-
cessita,

DISPUTATIO DE VI MEDICAE

*Cum non invidiam
in purgantibus
pellat.*

cessita, quia vel non potens est, humores lentore aut crassitie contumaces propellere, vel pars praestupore proritationem humoris aut pharmaci non sentit. Magnes ferrum trahit, nullo pellente: medicamenta vero trahunt humores, iuvante natura expultrice.

*Pharmaca non solum
pultrice succurrunt, sed
et trahunt.*

21. Quod si pharmaca solum expultricem laceffunt, ut illi putant, nullamque humores prauos ad se trahendi vim habent, frustra Hippocrates praecipisset, turgentes humores pharmacis ducendos esse, quum turgescerent, ac per corpus hinc inde discurrentes, naturam irritent, ac summa molestia afficiant. Ne autem furioso motu ad partem principem ruant, aut natura ab his prostrata succumbat, consulit Hippocrates medicamenti purgantis exhibitionem, quod humores illos oberrantes, nec naturae imperio subditos, ad meatus expulsionem dicatos deducat.

*Cum uideat non sint
purganda.*

22. Idem Hippocrates cruda, quae non turgent, medicamentis mouere prohibet, quia naturam non habent opitulatricem: Haec a pharmaco irritata, humores noxios adhuc contumaces, nec pharmaci tractum sequentes, frustra eijcere tentat, ac labore isto defatigata exoluitur, & succumbit. Semper itaque concurrere oportet naturae & pharmaci auxilium.

*Spontanea uel alicui
non uel alicui
tunc uel alicui
in uel alicui.*

23. Spontaneae uacuationes symptomatice & criticae ab his, quae a pharmacis prosperè fiunt, differunt, quod illae solum per $\omega\sigma\iota\nu$, haec uero non tam per $\omega\sigma\iota\nu$, quam $\delta\lambda\kappa\eta\nu$, perficiantur. Criticae fiunt a natura uictrice, quae a materia interna, cui ipsa dominatur, prouocata est: Symptomatice a natura fiunt, laceffita a uolentia morbi, aut materia, quae naturae imperio non est subdita.

*Si impulsionem
inducit.*

24. Purgationi symptomatice similis est, quando turbatur alius medicamentis, quae pungendo ac molestando extimulant

MENTORVM PURGATRICE

extimulant expultricem, nec tamen vim tractricem certi humoris obtinent, aut non morbificum humorem trahendi facultate sunt prædita: aut analogiam quidem cum humore morbifico habent, hic tamen nondum coctione naturæ suæ restitutus est, nec etiam ab utili secretus, unde nec tractum pharmaci sequitur. Salutaris verò atq; criticæ similis est medicatio, quando causa morbifera naturæ pelenti ac medicamento trahenti cedit & obsequitur.

25. Præcipit quidem Galenus purgantia acria valde, & mordacia, non exquisitè terenda esse, sed crassiuscula propinanda, ne vel nimium vellicando *ὑπερεκβάσειν* faciant, vel promptè per corpus distributa, non amplius per aluum vacuent, sed vrinas tantùm commoueant. Mesue colocynthidis medullam tenuissimè pulueratam innocenter purgare scribit, nã portiones huius crassiores, ventriculo aut intestinis diu adhærentes, ea exulcerare. Actuarius & Paulus grana lathyridis integra deglutienda esse suadent ijs, qui imbecilliore sunt ventriculo, ob pharmaci vehementiam & acrimoniã, quæ si comminuta essent, validiùs ac diutiùs stimulando, strenuiùs purgarent, ac ventriculum magis læderent.

26. Ista tamen non probant, purgantia nihil aliud facere, quàm vt virtutem expultricem irritent, nullaq; vi trahendi pollere. Illa namq; præparatio pharmacorum conducit ad hoc vt tutius purgent, absq; periculo nimirum *ὑπερεκβάσειν*, & læsionis viscerum.

27. Plurima quoq; sunt acria medicamenta, quæ ventrimordacitate suã sunt molesta, non tamen purgant, nisi in corpore valde repleto, multisq; superfluis succis onerato, quod fortè sponte sua illos expulisset. Nec verè purgant, quæ solùm expultricem irritant.

B res

*si purgantia non sunt
si terenda sunt.*

*Atque non sunt
purgantia
irritantia.*

*expultricem irritant
ita ut non purgant,
vel non sunt.*

DISPUTATIO DE VI MEDICAM

*Quod odor aut sapor
et pharmaci pur-
get.*
res quiuis in primis vijs obuñ absq; vlllo discrimine & sine
agri alleviatione excernuntur. Quo modo turbatur alius
in ijs, qui odorem pharmaci ingratum senserunt, aut cibum
aliquem cum horrore atq; nausea sumpserunt, nam expul-
trix, rationis aut phantasiæ iudicium secuta, ad expulsionem
excitatur eius, quod naturæ inimicum esse statuitur.

*Venenæ h'nt immi-
ca mē. & corpus h'nt
h'ntia, ad h'nt
purgant.*
28. Venenæ, etiamsi naturæ nostræ sint valde inimica,
corpusq; vehementissimè turbent, non cuncta tamen pur-
gant, aut ventrem soluunt.

*Quæ nō purgat
m. d'ca.*
29. His rationibus moti, concludimus, purgatoria medi-
camenta irritare quidem expultricem partium facultatem
(id enim quis neget?) sed præter illam ἀντιπάθειαν, qua no-
bis horrorem & fastidium pariunt, aliam habere peculia-
rem vim purgatricem, hoc est, purgare humores non solùm
vi turbatrice, qua corpori nostro sunt infesta, sed etiam tra-
ctrice, qua certis humoribus amica & familiaria censentur:
atq; adeò expulsionem excrementorum per purgantia, non
fieri à natura expellente, quam medicamentum nihil
iuuet.

*Cap hanc q'do na-
turam iuuant.
manifestam e' de
oculta virtute.*
30. Sed quomodo medicamenta cathartica naturæ auxi-
liantur? Id ex superioribus iam liquet, sed repetamus bre-
uiter. Iuuant naturam aliàs manifesta notaq; facultate; aliàs
autem occulta virtute.

31. Manifesta quidem vi expulsionem naturæ iuuant
pharmaca purgantia, aut lentore suæ substantiæ intestina
lubrificando, illorumq; facultatem retentricem relaxando:
aut faeces emolliendo; aut abluendo & abstergendo eadem,
vel etiam exprimendo: aut morfu expultricem extimulan-
do: aut calore liquando & attenuando humores, vt sint
ad motum habiles.

32. Occulta & latens facultas in purgatorijs triplex est.

Vna

DISPVATIO DE VI MEDICA.

*Cum variis vitiis
qui in dolo attri-
buitur.*

ac definitis, consistit. DEVS enim pro sua immensa bonitate atq; φιλανθρωπία, vt salutis nostri corporis quàm optimè prospiceret, varias vires in vnum medicamentum miscere voluit, vt partim succos valetudini nostræ incōmodos, familiaritate aliqua, ex profundis latebris ad se forās proliceret, partim verò, ob dissimilitudinem, mox p̄ loca conuenientia, vnà cū humoribus adductis à natura expelleretur.

*pharmacum id est
non hō condunt nisi
hō.*

36. Facilis ergo est solutio sophismatis, quod obijciunt Galeno: Si purgatoria humores ob substantiæ similitudinē trahunt, etiam ipsi humores erunt ex deleteriorum genere, cūm pharmaca vim deleteriam habere credantur. Cæterum pharmaca, vt dixi, ex diuersis constant substantiis, quarum vna humoribus est amica: altera autem toti naturæ aduersa, qua humoribus nequaquam similia sunt.

*Quia si humor
trahat pharma-
cium.*

37. Quærat iam quis, qua vi, manifestane, an occulta, trahant humores pharmaca purgatoria? Nonnulli attractionis huius causas manifestas esse opinantur. Nam eā vel caloris ratione fieri dicunt, vt cūm thapsia parti admota sanguinem allicit: alij primum quidem attrahendū principium ob calorem fieri putant, sed integram sequi euacuationem, vi & metu vacui, & consecutione quadam.

*Calor quod est
quod trahit.*

38. Quanquam autem caloris sit attrahere, non tamen hoc magis quàm illud trahit calor, sed absq; vllō delectu attrahit leuia, & obuia quæq; tractui parata: atq; sic omne pharmacum purgans primo loco tenuiores semper humores educeret, quod melanagoga non faciunt: multa præterea sunt calida tenuiaq; medicamenta, quæ nequaquam purgant. Calor itaq; non est verum huius attractionis αἰτίον, et si ad eam conferat, quia attenuando, & disseccando humores reddit fluxiles, atq; vias aperit tractis humoribus. Sic & succinum, postquam attritu incaluit, paleas & pilos trahit.
Idem

MENTORVM PURGATRICE.

Idem de vacuo responderi potest, nam istius ratione non plus vnus humor altero traheretur, sed obuius quilibet.

39. Galenus similitudine & familiaritate substantiæ cense-
set purgantia medicamenta aut hos aut illos trahere succos,
sicuti quælibet animantis particula sigillatim familiare sibi
alimentum attrahit: magnes ferrum, non plumbum, nec
aurum trahit.

40. Quæ verò sit ista substantiæ similitudo, inter pur- ^{Causa similitudo}
gatorium trahens, & humorem tractum, alius aliter expli- ^{libet Dm Galen}
cat, Mesue & alij quidam Galenum carpentes, per simi-
litudinem substantiæ intelligunt modum consistentiæ &
primarum, qualitatum contemperationem seu crasin: nul-
lam verò dicunt in agarico substantiam esse pituitæ, quam
trahit, similem, sicut nec crasin, nihilq; præter albedinem
commune habere. Nã agaricus leuis, porosus, & rarus ama-
rusq; existit, temperamētōq; calido: pituita verò frigida est,
crassaq; & lenta atq; insipida: Rhabarbarum solida cras-
sæq; substantiæ existens bilē ducit, quæ tenuis humor est:
colocynthis calore insigni prædita, saporeq; amarissimo,
pituitam frigidam dulcemq; trahit.

41. At Galenus nequaquam de similitudine illa, sensi-
bus manifesta, loqui videtur, sed de occulta, quæ est in toto
composito, seu in certa quadam rataq; ex elementorum
qualitatibus & materia proportionem, cui forma medicamen-
ti vim essentiæ suæ diuinam commiscet. Hanc alibi Gale-
nus magis propriè *ἰδιότητα τῆς ὅλης ὀσίας*, & Mesue cocle-
stem virtutem vocat, quæ ad temperaturam accedat: hac
vnumquodq; ait agere id, quod sibi proprium est, pro for-
mæ natura & motione insita. Hæ proprietates à forma ma-
ximè promanantes, sunt *δυνάμεις φυσικῆς*, qualitatum verò est
similitudo, non substantiarum.

B iij

42, Licet

DISPUTATIO DE VI MEDICÆ

42. Licet verò proprietates istæ formam potissimum sequantur, quæ tota, vel præcipua rei substantia essentiaque appellari potest, ab hac etiam seiungi nunquam possint: non malè tamen totius substantiæ proprietates dicuntur, quia ex coniunctione omnium eorum, quæ substantiam constituunt, formæ nimirum, atque certæ elementorum materiæ, & qualitatum analogiæ, dependent, nec vel in κρᾶσις solum, vel materiam, vel ullam manifestam causam, referri omnino possunt.

43. Tam arctus verò est formæ cum materia connexus, ut vel post animæ à corpore separationem vestigia illius coniunctionis remaneant, quamdiu insiti illius caloris humorisque, quo prius vita conseruabatur, reliquæ manent. Non enim cessante vita plantæ cuiusque, nondum corruptæ, cætera formæ ψῆχον & ἰσχυρία euanescere necesse est: quia natura est superstes, quæ elementorum compagem retinens, formæ rationem habet, ac post vitam extinctam conseruat vires, quas anima in materia produxit, in totam corporaturam diffundens. Hæc ergo mouet effectus, qui antè in planta viuente συνάμα erant sub forma vegetabili. Radix Rhabarbari iam exanimata vi purgatrice adhuc pollens, non est cadauer, omni sua forma spoliatum. Postquam enim hac priuatur, vnâ cum odore saporeque omnes vires medicas amittit. Agit verò tam anima quam natura per κρᾶσις, quæ absque forma, comprehendente ac definiente elementorum materiam, existere nequit: Anima, vel natura, λόγος est, ἀοριστία mixtionis elementorum determinans.

44. Galenus itaque similitudinem substantiæ, seu proprietatum totius substantiæ, causam attractionis statuens, intelligit tacitum quendam consensum harmonicum medicamenti

MENTORVM PURGATRICE:

camenti purgatorij cum vno aliquo peculiari humore, qui ^{quod Gal. per pro} consensus consequitur compositionem ex forma & mate- ^{privatim subdit in.} ria, nobis ignotam: Ab hoc in humoribus est inclinatio qua- ^{intelligat.} dam ad patiendum, vt se trahi ab illo medicamento pa-
tiantur, cedantue medicamento trahenti: in hoc autem est
potentia naturalis actiua, humorem illum trahens. Talis
inter attrahens medicamentum & attractum humorem
συμβάλλουσα, cæcæq; potestas, cuius gratia alterum, quod
maiorum est virium, trahit, alterum trahenti non repugi-
nat, à Galeno non malè similitudo totius substantiæ
nuncupatur, & causa huius actionis statuitur.

45. Talis similitudo etiam est inter cibum nutrientem & ^{similitudo de inter si} corpus nutritum. Ob hanc asinis & equis palea: Coturnici ^{hinc et plus similitudo} helleborus: Sturno cicuta cibus est: Teste Galeno 2. de ^{per se in trahenti.} alim: 6. & 6. de sanit. 3. Hæc enim si absit, nulla fit nu-
tritio. Ea verò est similitudo non solùm qualitatum in mate-
ria inutationibus coctionum apta, sed etiam formæ, quæ
spiritum quendam vitæ & caloris benignum continet.

46. Nec enicus ob id pituitam trahit, quòd illi colore si- ^{Cur Enicæ per se} milis, sed quòd ea facultate, coelitus illi impressa, præditus ^{tamen trahat.} sit. Galenus tamen lib. 3. Sympt: 25. manifesta qualitatum
similitudine monstrare voluit occultam, quam experientia
cognouit ex eo, quòd ex enico sumpto, si purgandi facultate
frustretur, pituitam gigni didicit: atq; inde colligit, simili-
tudinem quandam inesse sustantijs enici atque phleg-
matis, non tamen quæ actu, sed quæ potentia insit.
Si nulla substantiæ similitudo, inter cibum & corpus
nostrum interueniret, nunquam cibus in nostram substan-
tiam permutari posset. Vtergo cibus potentia est id, quod
corpus nostrum est actu, id est, similis est nostræ substantiæ,
facile

DISPUTATIO DE VI MEDICAE

facile enim fieri potest idem quod nos sumus: ita enicus similis est potentia phlegmati, non quidem temperamento, sed substantiæ, nam sæpe permanente substantia pereunt temperamenti qualitates.

Ex omni simili substantia in se agunt. & cir 47. Pharmacia in humores ut agunt.

Ita verò in se inuicem agunt similes substantiæ, aut potius harum proprietates, ut semper efficacior, & quæ maiorum est virium, agat in debiliorem. Quare pharmacum humorem potius, quam humor pharmacum trahit, quia maior est perfectio in pharmaco, ratione adiuncti caloris maxime, quam in humore purgando. Quando ergo pharmacum victum in alimentum corporis vertitur, non ab humoribus vincitur, sed à partibus solidis, quarum actio est alteratio, & cum his similitudinem habet alimentaris succus, qui pharmaco est admixtus.

Et in similitudine humoris habet.

48. Non itaq; quævis similitudo, qualis alimentorum est, sed similitudo proprietatis actiuæ, causa est tractionis certorum humorum. At alimentorum proprietas est passiva, ut scilicet tota à calore nostro victa, materiam præbeant humoribus nutrientibus & excrementitijs, non ut hos trahant: purgatorijs solùm ista facultas tractrix concessa est:

Alimenta & pharmacia differunt & sunt in se agunt.

Alimenta, quatenus alimenta, tota sunt similia, ideoq; tota quoq; superantur, suntq; minorum virium, quam ut agere & trahere possint: at purgantia partes habent aliquas naturæ nostræ inimicas, quare assumpta retinent has in sua natura integras, nam his victis trahere cessant, suntq; alimentorum instar.

Alimenta & pharmacia differunt & sunt in se agunt.

49. Sana corpora, quibus purgatoria exhibentur, autore Hippocrat. 2. aph. 36. & 37. & 4. aph. 16. difficulter ferunt medicationes, & statim debilitantur, quia, inquit, Galenus, pharmacum familiarem humorem non reperiens, sanguinem & carnes colliquat, ut ex ipsis proprium attrahat

MENTORVM PURGATRICE.

trahat humorem. Etiam si verò quis non concedat, ex ipsis carnibus attrahi humorem congenerem: has tamen colliquari ac debilitari necesse est, si succo sibi familiari priuantur: cum ex venis, iam exhaustis, non mox reponitur quod est disperditum. Spiritus quoque, qui sunt partium solidarum pars, dissoluuntur. Cum autem in venis, habituque corporis sani, non adsit humor morbificus, natura autem vtilis succos retinere studens, vehementiusque à forti pharmaco lacescitur, nec tamen habens humorem molestum, quem trahenti pharmaco concedat, coacta tandem, humores probos & amicos effluere sinit, non sine magna lucta, & virium prostratione.

50. Accedit, quòd pharmacum intestino adhærens non tam expedite elui potest, nullis excrementis liquidis adfluentibus. Omnis autem euacuatio laboriosa est, quæ solum ab expultrice, pharmaci morso stimulata, perficitur: Nam humor, nisi trahatur quoque à medicamento, in medio itinere hærens, tormina aliasque molestias creat. Quod euenit quoque, quando humores sunt crudi: hi enim nec naturæ pellenti nec medicamento trahenti cedunt, quia ex parte amissa est similitudo proprietatum, propter putredinem, qua non nihil correcta per concoctionem, rursus naturæ sequestranti & expellenti obediunt, secretique ad locum pharmaci trahentis properant: sin alterutrum horum non fit, tum aut nulla aut violenta sequitur purgatio.

51. Sana corpora semper quidem generant phlegma bilemque, nullos autem humores excrementitios habent in vasis habituque corporis, quem vehentioria pharmaca, de quibus Hippocrati sermo est, maxime petunt. Nam illos renes, splen, folliculus fellis, & propagines ab his disseminatae, ad se trahunt, ac dum his fruuntur & oblectantur, retinent. Vtilis verò succos pharmaca naturæ robustæ non nisi per magnam violentiam

C

lentiam

DISPVATIO DE VI MEDICINÆ

lentiam extorquent.

*In quibus finem phar-
ma trahunt humores.*

52. Ad quem verò finem aut fructum medicamenta trahant humores, dicere admodum est difficile, nam id in naturæ sinu repositum putamus. Mortua & inanima vix sibi in agendo proponunt finem, etsi attractio non lateat. Ferrum appetitu naturali, iussuq; DEI, sua sponte mouetur ad magnetem, simili fine trahentem, vt eo nimirum perficiatur vel conseruetur: sicuti aërea petunt aëris regionem, terrea deorsum feruntur, vt acquirant maiorem perfectionem, aut priorem conseruent in proprijs locis, autore Auerrhoë. Eodem modo dicimus magnetem ferrū, succinum festucas trahere, argentum viuum ad aurum ferri: Rhabarbarū quodammodo medicamentum esse bilis, quare eam trahat naturæ quodam instinctu, ad salutem nostri corporis. Quod verò attractos humores non retinent, id aliena culpa fit, non enim pharmacum eos expellit, sed pars irritata & pharmacum & humores vnâ extrudit.

*An in diuina humores
trahant*

53. Non itaq; vim adferunt humoribus medicamenta, nec violento motu eos ad se cum impetu rapiunt, quia tractum eorum citra vllam vim sequuntur, & verum est quod dicitur: simile non adfert vim simili. Quare & medicamentorum tractio benigna est, non turbulenta actio. Si quæ verò molestia ex assumpto pharmaco incidit corpori, ea non est ob humoris similis attractionem, sed ob alias prauas & inimicas pharmaci qualitates, ventriculo ceterisque partibus aduersas, vnde nausæ, deliquia animi, tormina saepenumero in medijs purgationibus apparent: Et Hippocrates 4. de morbis dixit, turbulentum pharmaca motum facere.

*Quomodo purgantia
trahunt humores*

54. Sed quo nodo vis pharmaci purgatoria, trahit humores similes: Quia vis illa purgatrix medicamenti non actu, sed potentia inest, fit vt dum à calore nostri corporis in actum reducitur, vinculis naturæ soluta, & medicamenti substantia

MENTORVM PURGATRICE.

attenuatur, partes eius tenuiores vertantur in substantiã vaporosam seu spirituosam, quæ partim p̄ vasa, cum sanguine spiritucq̄, partim per cæcos & occultos ductus quoquoversũ in omnes corporis regiones effunditur, halitus instar nõ quielcentis, sed ab vna parte ad aliam propulsi, virtutem suam speciei multiplicatione extendens.

55. Horum vaporum intermedio pharmacũ humores sibi congeneres propria & amica qualitate imbuit, calore suo interim attenuans, vt separari à reliquis succis queant: Altera verò sua qualitate aduersa solidarum partium facultatẽ expultricẽ stimulat, & ad secretionem expulsionemq̄ proritat. Secretum postea & à natura expulsum humorẽ crassior medicamenti substantiã, in ventriculo aut intestinis etiamnum persistens, vi attractrice sibi insita ad se trahit, nisi obstaculo quopiam impediatur. Inchoatã itaq̄ attractionis continuatio fit à partibus, quæ in ventriculo remanserunt.

56. Reliquæ quoq̄ corporis partes, à spirituosa illa substantiã, & ab excrementis transeuntib9 lacepsitã, ac per ventriculi consensũ incitatã, suas quoq̄ superfluitates vnã detrudunt ad ventrem iam laborantẽ, hic tandem grauatus, vincens tamen & superans magna vi ac impetu, tam medicamentum quàm humores attractos, & ab alijs partibus eò depulso, expellit. Quòd si autem sumptum pharmacũ, ob partium tenuitatẽ prope totũ in fumos atq̄ vapores resolutũ, mox in habitũ corporis distribuitur, tũ nulla fit euacuatio per aluũ, sed vel vrinas vel sudores mouet, vel victum prorsus in humorem cognatum mutatur.

57. Quòd autẽ tenuior quædã medicamenti, in ventre subsistentis, portio in venas irrepat, patet ex eo q̄ Rhabarbarũ, senna, & alia crassioris consistentiã, odore & colore suo vrinam inficere soleant. In violentis pharmacis, quæ calidissima sunt, tenuissima pars, aut potiùs qualitas spirituosa,

C ij ab om̄

DISPUTATIO DE VI MEDICAE

ab omnibus explosa, utpote toti naturæ aduersa, mox in totum habitum procul diffunditur, nec ea lotium inficitur.

*Per quas vias humores
ut huiusmodi*

58. Verùm per quas vias pharmaca trahunt humores? Leuiora sanè medicamenta à visceribus in venas, ab his per iecur ad intestina & ventriculum, valentiora per occultos meatus quoq; ab extremo corpore, in ventrem adducere humores videntur: nam & hydropicorum aqua ex abdominis capacitate, in vesicâ & intestina rapitur, corpus siquidem nostrũ, autore Hippoc. intrò forasq; perspirabile est. Nam in empyicis quoq; humor crassus p densã, vt apparet, mēbranã in pulmones traducitur, aliàs enim nõ reijceretur p tussim.

59. Oportet autem vias istas non impeditas aut occlusas esse, quia vis medicamēti tractrix, & naturæ expultrix, aliàs impeditur. Humorem quoq; purgandum decet aptum esse ad fluendum, non crassum aut glutinosum, nec crudum, alijsue humoribus omnino implicitum: talis quippe difficulter & secerni & expurgari potest.

*Quia eundem phlegma
maie mēdiq; signa
tur, tormina.*

60. Quod si ob humoris ineptitudinem & contumaciam, aut vias impeditas, medicamentum proprio suo humore frustratur, tũ natura, qualitate pharmaci inimica stimulata, quẽuis obuium humorem expellit, qui scilicet aut ad fluendum est aptissimus, aut immodicè exuperans vim expultricem magis molestat, aut in via purgationis subsistit, id verò non fit absq; torminibus, vertigine, alijsq; accidentib; grauibus.

61. Hinc fit, vt melanogogum exhibitum prius detrahat pituitam, non humorem melancholicum (illa enim plerunq; in ventriculo intestinisq; redundare solet, hyberno maxime tēpore, & in corpore phlegmatico) aut prius bilem purget, circa primas venas occurrentem copiaq; vel corruptela naturam proritantem.

62. Omni verò purgatione frustrantur pharmaca, quando ipsa

MENTORVM PURGATRICE.

do ipsa sunt inutilia, aut non in iusta dosi exhibentur, aut à calore nostro non eliquantur, nec in actum reducuntur, vel ob nimis duram & compactam substantiam, vel ob caloris imbecillitatem, non potentis soluere vincula, quibus virtus purgatrix est ligata: accidit idem, quando medicamentum in humore aliquo viscido & crasso est inuolutum & obductum: aut quando calor noster ex toto vincit pharmacum, vt pereat simul substantia illa purgans. Vt cum ob tenuitatem totum, in fumos resolutum, sudores tantum mouet aut vrinas, & tum quoque vis medicamenti vnà cum humore familiari per cutim aut vesicam, vtpote per loca vicina, à natura expellitur, aut vis trahens per διαπνοήν omnino dissoluitur.

63. Galenus pharmacum purgans, à calore nostro ita euictum, vt non purget, vel in alimentum corporis, vel εις το φθαρτικόν τε καὶ διληπτήριον, conuertit scribit, & quod corpus non lædit, generare vnumquodque eum humorem, quem vt familiare ad se allicit Fernelius & Fallopius distinctè magis loquuntur: nam benigna pharmaca, si à calore victa non purgent, dicunt facessere in corporis substantiam, id est, mutari in sanguinem biliosum, pituitosum &c. Mediocria verò verti in humorem excrementitium alendo corpori minimè idoneum, nisi sanguini mixtus sit, congenerè verò illi, quem trahere consuevit. Maligna verò, atque vehemètia, verti in putredinè, venenata & noxia qualitate prædità: sic scammoniū gignere in corpore humorem præter naturam, qui respondeat naturæ pharmaci, ex quo genitus est, habereque aliquid putridi & mali.

64. Non tamen purgantia, teste Galeno 6. epid. 6. com. 5. propterea θανάσιμα & κακώγια rectè dicuntur, etià si vltra modum exhibita nos interficere possint. Ea enim scilicet διληπτήρια propriè vocantur, quæ in corpus accepta, nullo vnquam tempore neque ægrotantibus, neque rectè valentibus opem ferunt.

DISPV TATIO DE VI MĒDICĀ

Sed purgantium vsus, si tempestiuè, ac debito modo exhibeantur, vtilis esse potest. Nec exhibentur à medicis probis, nisi malefica eorum vi fracta & castigata.

65. Quando quidem debito modo purgant, nequaquam nos necant: solū alterant, nō corrumpunt corpus, vt venena: Et absq; insigni noxa expelluntur, suis tamē qualitatib; quibusfdā ventriculū, aut alia viscera nō nihil lædunt: noxaq; illa additis aromatis & alijs, potest corrigi: cū emolumēto quoq; totiq; corporis est cōiūcta, id enim prauo humore exonerat.

Purgantia lædunt corpus nil infirmum

66. Idcirco purgantia nō sunt venena, quia nec qualitaris alicuius manifestæ excessu necant in sua dosi porrecta: nec cor & spiritus substantia sua corrumpunt, vt aconitū: nec vi septica, vt arsenicum. Venena autē à calore nostro non euicta, interficiunt nos. Sed cathartica solū euicta corrumpunt substantiam corporis nostri, conuersa scilicet in succū φθαρτικόν, qui retentus massam sanguinis mora sua corrumpit, quemadmodum frumenta putrida in ventre corrupta malignos gignunt humores: & hac quidem ratione appellantur malefica.

*Purgantia purgantia
suo finem præter
ant.*

67. Sed & hoc quoq; mali habent, quòd ἀπολύχοντα τῆς καθάρσεως, sua mora plus lædunt viscera, ac spiritus exagitant diutiùs, commouentq; humores, qui non educti, omnium viscerum coctionē impediunt, & alias nouas noxas inferunt. Tertio, ob effrenē vim purgādi, seu excessū purgationis, quē ὑπερκαθάρσις vocant, interficiunt, dissolutis nimirū viribus.

*Purgantia in
inter alia
delectant.*

68. Prudenter itaq; Fernelius purgantia medio loco scribit esse inter alimenta & deleteria, cū neq; in nostram substantiam conuertit, vt alimenta, neq; hanc prorsus sua natura corrūpere aut absumere soleant, partim similia partim dissimilia nobis existētia, vt alexiteria: dumq; nec vinci omnino, neq; vincere possint, inimica dissimilitudine, velut per seditionem

MENTORVM PURGATRICE

tionem efficiat exterminari dicit, secum interim similitudinis necessitudine eum humorem abducentia, cum quo maior erit affinitas &c.

69. Galenus quoque lib. 3. Simpl. 24. rectè monet, nō omnibus purgantibus δύναμις δηλητηρίου admistam esse: aliqua enim non facere iniuriam, purgatione frustrata, sed concocta in alimentum corporis cedere. Et 2. de vict: acut. 12. loquens solū de purgantibus illis vehementibus, quibus Hippocrates uteretur, cautè sic ait: ἐναντία γὰρ ἐστὶν ἡ φύσις ἀπάντων τῶν καθαιρόντων φαρμάκων ταῖς τῶν καθαιρομένων σωμάτων, καὶ ὡς ἂν ἐπιούτις, ὀλίβριός τε καὶ δηλητήριον αὐτῶν, &c.

70. Purgationa tamen quædam dicuntur medicamēta venenosa, ut quædā alimenta medicamentosa cognominant, quia habent aliquā in se vim naturæ nostræ inimicam, qua viscera offendunt, partim manifestā, qua exempli gratia, corpus inflāmant, ut Euphorbiū: partim occultā & latentē qua turbāt & exagitāt corp⁹ nostrū, ut venena. Alia verò in veris venenis vis est, qua cora substantia oppugnant cor, & delēt spirit⁹.

71. Porro ὑπερβάθρασις, seu effrenis expurgatio, fit, ubi natura, quæ est principis αἰτιου vel languens, vel vehementius lacerata à medicamēto impetū humoris aut vim medicamēti cohercere & reprimere non potest. Quia de causa postquā humor proprius iam est detractus, reliqui quoque cum magna virium dissolutione exturbant, donec tandē & sanguis effluat. Quanquam epatici interdum à levi purgatione sanguinem excernunt, per venarum mesaraicarum reserationem, aut obcopiam sanguinis in his venis.

72. Post proprium quidem prius euacuantur tenuiores humores, & ad fluendū aptiores, ac in vñs hærentes: deinde crassiores, atque ad motum segniores: postremo loco sanguis, nam hunc natura, tanquam thesaurum quendam vitæ, quandiu

DISPUTATIO DE VI MEDICA.

quandiu potest, retinere studet: atque cæteri humores, utpote omnes excrementitij, maiorē inter se familiaritatem habent, quàm cum sanguine. Non tamen humores reliqui ex toto ante sanguinem vacuantur, stante enim vita, autore Hippocrate, necesse est, ut in corpore quatuor succi reperiantur.

causa potissima esse dicitur
73. Potissima verò causa τῆς ὑπερκαθάρσεως, teste Galeno, lib. 3. Simpl. 28. est mordicatio medicamenti portione sua villis ventriculi aut intestinorum adhærentis, aut aliena qualitate perpetuò irritantis expultricem venarum, cum primarum, quibus ipsa pharmaci substantia inhæret, tum etiam aliarum partium, quæ ob consensum primarum vehementiùs incitantur, vel ad quas vapor, aut saltē qualitas medicamenti per continuationem propagatur. Hæc ergo non ita statim motum istum sistere potest: ipse quoque motus humor mordax venarū oscula recludit, ac diu laceffendo ipsas debilitat, retentricem facultatem deijcit, ut humores quoque vtilis nō detineant. Vehementiùs autem expultricem incitat medicamenti purgantis violentia, quæ vel à nimia eius quantitate, vel malignitate, mordacitate non fracta, aut adhæsu pertinaci existit: ut facit colocynthis crassius pulverizata, scamonium nimis exquisitè tritum, aut si sceniticum sit. Præcipueque hoc fit, si corpus sit pravus humoribus repletum, nam hi moti, plus expultricem proritant.

74. Quamobrem effrenis humorum purgatio, seu ὑπερκαθάρσις non probat, uniuersam medicamentorum purgationē, à vehementiore solū vasorum mordicatione existere absque vlla vitractrice. Nam ὑπερκαθάρσις non fit à tractu medicamenti, nisi per accidens: Postquam enim familiaris humor eductus est, meritò cessat medicamenti tractio quanquam perduret irritatio. Omne siquidem agens tam diu agit, dum adest passum.

75. Restat

MENTORVM PURGATRICE.

75. Restat vt demōstrem⁹ singula purgatoria medicamēta non promiscuē quemuis, sed certū aliquem humorē ē corpore detrahete. Id verō in primis docet ipsa multorū seculorū experientia, quā perpetuus omnium propē medicorum, ab Hippocratis ætate ad hæc nostra tempora, consensus confirmat & comprobat. Hæc ostendit cholagogon ictericis datū, multū bilis, idēq; felici successu, educere: idē hydropicis propinatū, neq; bilis multū elicere, neq; prodesse. Istum consensum tam diuturna medicorū obseruatione stabilitum, negare aut conuellere valde absurdū est: nec id absq; summa rerum medicarum perturbatione fieri potest.

In cat. purgatorum humores trahunt.

76. Nos itaq; consensum veterum & optimorum medicorum sequentes, statuimus, vnum humorē feliciter hoc quā alio medicamēto vacuari. Ista experientia conuicti illi quoq; qui Hippocratis in scholis medicis receptum & adprobatū dogma oppugnant, confitentur, medicamentorum purgantia nonnulla flauam, aliqua nigram bilē, alia pituitam aut aquā educere: id verō potentia medicamentorum tractrici adscribendum esse negant, & diuerso modo expultricem solū a pharmacis pro suæ temperaturæ diuersitate irritari putant.

Quod conuenienter dicitur sicut opponant.

77. Bilem, inquiunt, & aquam non multam ē primis ductibus ducunt, quæ leuiter irritant expultricē, bilis enim facile expellitur, cū leuis, tenuis atq; mobilis sit, suaq; sponte quotidie p̄ intestina descēdere soleat: quæ aquā ducunt, validius stimulant, illa siquidē non in primis continetur meatibus. Idem dicunt de phlegmate atq; de humore melancholico. Deniq; concludunt, naturam hunc vel illum humorem tantū pro irritantis causæ mole & viribus extra corpus eijcere: adeoq; quædā medicamēta magis vno quā alio tempore prodesse, magisq; conuenire in vnius quā alterius humoris redundantia, quod plus minusue naturam stimulent.

D

78. At

DISPUTATIO DE VI MEDICINÆ

78. At rationem illi reddere nequeunt, quare scammoniū quod inter purgantia vehementissima censetur, bilē potiùs quàm pituitā: colocynthis nō bilem, sed phlegma euacuet: curcholagoga febribus biliosis opitulentur potiùs, quàm phlegmagoga, cū & hæc ex illorum hypothese bilem ducere deberent. Certè & scammonium morbis pituitosis conferret, fortiter enim expultricem extimulat.

*Cū quia diuersos humores
a diuersis caliditate
purganti uolunt*

79. Sed aliud quærunt effugium, causam purgationis diuersorum humorum referentes ad facultatem secretricem, quam medicamentorum calor iuuet vnos humores ab alijs separando ac diuidendo. Necesse autem est, vt hîc denuo ad vim aliquam medicamentorum occultam confugiant, qua scammonium, exempli gratia, bilē potiùs separet, quàm alios succos. Sed huius ratio tam est inuentu difficilis, quàm curpharmaca certos humores trahant. Imò huius inuentio longè facilior est, cū huius tractionis, quæ ratione similitum proprietatum fit, plurima exempla in natura rerum extent.

*Alexipharmaca cur
ta in natura ad se
allicunt et oppri
gnant*

Multa enim sunt alexipharmaca, quæ certum veneni genus ad se alliciunt & trahunt.

80. Si sola medicamentorū quantitas & vehemētia morbos per euacuationem tolleret: sufficerent duo medicamentorū genera: vnum, quod tenues & propinquos: alterū, quod crassos & remotiores educeret. Ad qd ergo Deus Opt. Max. tam multiplicia pharmaca, quæ purgandi facultate pollēt, cōdidit:

81. Leuia sanè medicamēta crassiores fæces ducunt, quia intestina tantūm lacesunt, sunt ergo ἐκχωρητικὰ. Vehementioria à remotis ducunt excrementa, quæ sua natura sunt liquidiora, motuq; liquecūt magis: mixta ergo fæcibus alui, reddūt eas fluidiores. Nō negamus quoq; purgantia suo calore, penetrante, humores, liquare ac separare, quos secretos natura deinde expellat: istam verò propulsionem plurimū iuari credimus pharmaci trahentis facultate 82. Quan-

MENTORVM PURGATRICE

82. Quando ergo natura expultrix non facit officiū, medicamentis sollicitanda, & ad agendum prouocanda est. Nam tractu pharmaci adiuta facilius per aluum expellit humores, etiam concoctos. Nec ita facile expellit, ut concoquit, im-
Non solum in ventriculo, sed et in intestinis, ubi non solum concoquit, sed et expellit, ubi non solum concoquit, sed et expellit.

83. Fatemur autem, quod à medicamento exhibito sæpe numero non familiaris humor euacuetur, nam manna aliqua do & nigra euacuauit: Rhabarbarum aquas in hydropicis: Elleborus aquosa & mucosa plurima. At ista à natura excernuntur irritata, ab ijs quæ in ventriculo, primisue venis, & circa viscera maximè, redundant, eaq; sua malitia affligunt. Talem sanè purgationem, ratione τῆς ἀντιπαραβολῆς, magna ex parte solum per ἄστυ fieri concedimus. Nec propterea tamen tractoriam facultatem purgantibus medicamentis denegandam esse ducimus. Illorum excrementorum, in hypochondrijs morantium, copia aut crassitie, vis pharmaci tractoria remorata aut fracta ad remotiora loca non peruenit, nec ipsa, illis sordibus inuoluta, tractū pharmaci sequi possunt. His excrementis verò eductis, si pharmacum idem iterata vice propinet, vis eius primū sese exerit, ac penetrans proprium humorem etiam à remotis allicere potest: & tum Rhabarbarū, agaricus, senna, ex hydropico corpore nō aquā, sed crassiores humores euacuabunt: scammonium verò & iris tenues serososq; trahent ex non hydropico.

84. Hoc consilio medici prudentes & sagaces ante fortium medicamentorum exhibitionem, in corporibus impuris & plenis, lenientia præmittere solent, quæ vias communes expurgent, vr per has vis purgatoria ad penitiora perueniat: Styptica verò & pingua post venenum potum propinant,
Cum lenientia in corporibus impuris & plenis, ut purgatio fieri possit.

D ij

vt vim

DISPUTATIO DE VI MEDICAE

*Cum spiritus e pinguis
est in natura suam,
ut vim horum maleficam infringant,
hebetent, ac penetra-
tionem ad cor remorentur.*

ut vim horum maleficam infringant, hebetent, ac penetra-
tionem ad cor remorentur.

Agaricus est.

85. Porro, quanquam agaricus obuiam quamlibet pituitam
ad se trahat (agens quippe naturale semper agit in obiectum
praesens) eam tamen efficacius & tutius occulta quadam pro-
prietate purgare videtur, quae in capite aut thorace est adser-
uata, quam aliud phlegmagogum, nisi multum humoris pitui-
tosi circa prima viscera offendat. Simili quippe vi latente, cer-
ta quadam medicamenta vires suas praecipue ad cor, aut epar,
aut vterum, aliasue partes dirigunt, aliorumque vim ad easde
ducunt: venena quoque nonnulla certas magis partes laedunt.

86. Utque vires istae, partes certas spectantes, augeantur ac
roborentur, consulit Mesue, ut pharmacis, exempli gratia ca-
put purgantibus, addamus nucem muscatam, acorum xylo-
aloen, & similia cephalica: naturam enim ait, DEI beneficio,
dirigere ac distinguere actiones medicamentorum mixtorum.

*Ad medicam appropriatam
ut aliam partem
inuenit.*

87. Non negamus autem, quin medicamenta ad propria-
ta, ut vocant, saepenumero etiam alias partes corporis iuuent,
secundario scilicet, nam expurgato pravo humore, verbi
gratia, qui circa epar fuit, in huius locum natura alium ex
parte affecta grauata reponit, sua sponte siquidem humores
morbificos ab vno loco ad alterum transferre solet, quando
eos extra corpus eijcere potens non est. Imo & virtus expul-
trix in partibus remotioribus, quae ab humoribus vitiosis
premuntur, per consensum insurgit, eosque ad locum pharma-
ci, ac quidem propter consuetudinem meatuumque comodita-
tem ad intestina propellit. Melius quidem habent articuli, pur-
gatis istis humoribus, qui in illos decumbere solent, & caput
iuuatur purgatione eius humoris, qui id infestare solitus est:
efficacius tamen ab articulis & capite purgare credimus, cer-
ta pharmaca, quam alia non cognata, si modo in his redun-
dans

MENTORVM PURGATRICE.

dans humor pharmaco est ἀνάλογος.

88. Reliquum est, vt purgantium differentias explicemus. *Purgantium differe.*
 Quæcunq; ergo alium purgant, id qualitate nota, vel occulta,
 vel vtraq; præstant. Manifesta qualitate excretiones mo-
 uent, quæ alium soluunt, emolliendo fæces, ac lentore suo in-
 testinalubrica reddentia, ac ipsorum retentricem laxando,
 interioremq; superficiem leuigando, vt facit oleum, buty-
 rum, malua, pruna &c. vel quæ humores intestinis tenaci-
 ter inhærentes detergant & abluunt: vel astringente qua-
 litate partes, quibus obuiant, ita coarctant vt humores in se
 reconditos, extrudant. Nonnulla calore pungente aliâue mo-
 lesta mordaciq; qualitate expultricem intestinorum irritant,
 vt est ius galli veteris, brassicæ, betæ, aqua nitrosa & salsa
 &c. Ista vim purgatricem ex materiæ conditione accipiunt,
 & quosuis humores obuios absq; vlllo delectu expurgant.

89. Occulta qualitate alium mouentia duplicia sunt. Quæ-
 dam vi quadam naturæ nostræ inimica ventrem turbant, nec
 tamen instinctu peculiari hunc potiùs, quàm illum humorẽ
 proliciunt, vt faciunt oua barborum, venena quædam, præ-
 cipitatum, antimonium. Alia inimica quidem vi expultri-
 cem irritant, sed insuper ignota quadam *συμβαθία* certum
 humorẽ trahunt, hæc ait Mesuë ab infernis eradicare, à su-
 pernis attrahere.

90. Vtrisque qualitatibus alium mouent, manna, cassia,
 tamarindi, myrobolani, aloë, & similia, quæ leniendo, lubri-
 cando, constringendo, aut purgando, obuios quidem humo-
 res vacuant: interim tamen & certos aliquos maximẽ prole-
 ctant. Cassia partibus calidis & dulcibus detergit, lubricat:
 aloë deterforia & mordicante facultate irritat: serum lactis
 nitrositate detergit, copiosẽ exhibitum etiam abluunt, præterea
 rea tamen delectu quodam humores trahunt.

D iij

Præterea

DISPUTATIO DE VI MEDICÆ

2. 91. Præterea purgantium quædam sunt benigna, blandè ac suaviter aluum subducentia, à primis tantùm venis trahētia: & quia multum utilis succi participarunt, ab alimentorū natura non multum deficiunt, ideoq; si non purgant, in sanguinem permutantur, vt sunt manna, cassia, succus rosarum, violarum, serum lactis, &c.

92. Alia sunt maligna, laboriosè ac molestè aluum soluentia, ac nihil vel parum habent probi succi, ideoq; nisi corrigantur, atq; è corpore expurgentur, corpori multum incommodant, nam retenta mutantur in humorem φθαρτικόν, vt supra diximus. Ex hoc numero sunt colocynthis, scammoniū, elleborus vterq;, esula, turpethum, hermodactylus, asarum, iris, cucumer alpinus, thymelæa, chamelæa, euphorbium, lathyrus ricinus, bryonia, & huic cognata mechocana radix, gratiola, lapis cyanus, Armenus &c. Hæc etiam Ἀρσενικὰ φάρμακα nuncupantur.

93. Medio loco sunt, quorum vis paululum se supra epar extendit: vt sunt, rhabarbarum, sena, alœ, agaricus, polypodium, & similia, quæ sine magno labore humores superuacuos, alendoq; corpori minimè idoneos, euacuant, si debita ipsorum dosis obseruetur, rectèq; præparata exhibeantur. Retenta tamen vertuntur in humorem excrementitium ei similem: quem vt amicum ducere consueuerant.

3. 94. Tertia purgatoriorum diuisio sumitur à loco, per què ducunt & euacuant humores: Alia quidem secessu, alia vomitu, alia vtroq; loco purgant. Quando quidem humor attractus repit ad superius os ventriculi, potius vomitus fit: sin ad pylorum & intestina, deiectio per aluum. Frequentius verò ad aluum fertur, primùm ob insitam grauitatem, teste Mesue, & quia plures venæ mesaraicæ ad intestina, quàm ad ventriculum, feruntur: & quia intestina potius, vtpote

Quando stomachus
potius fit, alii de
v. 60.

MENTORVM PURGATRICE.

utpote sedi propinqua, vacuandis excrementis natura destinauit, non ventriculum, sedem coctionis ciborum. Quæ in ventriculum quoque deferuntur, per pylorum potius quam œsophagum eijciuntur, nam illum natura expulsionis, ut hunc attractioni natura dedicauit.

95. Vomitoria propriè dicuntur ea purgantia, quæ occulta *Con vomitoria sunt
ex diuina* quadam virtute os ventriculi superius petunt, atque ex alijs quoque partibus humores eò deducunt, quemadmodum facit helleborus albus etiam vmbilico adplicitus. Sic folia lathyridis sursum auulsa vomitum, deorsum autem tracta, alium excitare obseruatum est.

96. Nam sunt & alia vomitoria, quæ non aliunde trahunt humores, sed facultatem concentricam ventriculi tantum laxant, roburque eius ac *τόνον* dissoluunt, ut pingua & lubricantia faciunt: vel quæ os ventriculi distendunt, & arctiorem ciborum amplexum impediunt, ut sunt flatulenta, mel crudum, raphanus: vel mordaci qualitate stomachum lacescunt, saporeque sunt ingrato & abominabili: ut semen vrticæ, aron, raphanus, vel crassos viscidosque humores stomacho adherentes attenuant, incidunt & abstergunt, ut est semen erucæ, nasturtij, oxymel, raphanus. Accidit tamen, ut etiam hisce vomitorijs exhibitis, dum ventriculus ad collectorum expulsionem insurgit, vicinæ partes, quandoque per consensum excitatæ, humores superfluos à se ad ventriculum protrudant, absque vomitorij pharmaci attractu.

97. Interdum ex deiectionis pharmaco fit vomitorium, *Ex deiectionis pharmaco
fit vomitorium
et contra.* aut contra, idque vel ob naturam medicamenti, vel ægri, vel vtriusque simul, ut Mesue prolixè docet. Nam foetor, aut rei abominabilis aspectus, vel cogitatio, facit, ut vomitu reijciatur medicamentum, quod sua natura vomitorium non est.

98. Quarto,

DISPUTATIO DE VI MEDICAM

4. diff. 98. Quartò purgantium differentia petuntur ab humoribus varijs quos educunt: quædam enim cholagoga nominantur, flauam bilem ducentia, vt sunt, aloë, scammonium, rhabbarum, succus rosarum, violæ, cassia, thamarindi, myrobolani citrini, gratiola, fumaria, absinthiū, lupulus, centaurium minus, spina infectoria, &c. Alia sunt phlegmagoga vt myrobolani chebuli, emblici & bellerici, colocynthis, turpethum, iris, ricinus, agaricus, cnicus, bryonia, radix mechocana, sena, gratiola, stæchas, hyssopus, thymus, polypodiū, &c. Alia melanagoga, epithymū, myrobolani nigri, polypodiū, sena, helleborus niger, lapis armenus & cyanus: nonnulla hydragoga, humores serosos ducentia, vt euphorbium, ricinus, cucumer asininus, granum cnidiū, esula, genista, gratiola, soldanella, thymelæa, chamælæa, ebulus, daphnoides.

99. Vt autem bilis cæterorumq; humorum differentia varia sunt, ita & eundem humorē purgantia inter se differunt: manna quidem bilem tenuem educit, rhabbarum crassiorē: ex vniuerso corporis habitu scammonium: ex ventriculo ac venis primoribus aloë &c. quæ sanè multiplex varietas ex formarum pendet varietate. Adhæc vnum pharmacum plures diuersos ducit humores, non tamen ratione vnius, sed diuersarum partium, ex quibus est conflatum. Vbi non rarò accidit, vt vis in partibus tenuibus hærens primò emergat, quæ in terrenis & crassioribus est, posterius aut nunquam vires suas exerat, si calor nimirum eas non producat in actum: & si tenues crassosue vincat atq; dissipet prius.

5. 100. Postremò quum cathartica non omni careant malignitate, qua corpori nostro nocere possunt, non temerè exhibenda sunt, nisi aliorum mixtione aut præparatione certa, malignitas auferatur aut frangatur, & obtundatur. Si manifesta
qualitate

MENTORVM PURGATRICE.

Qualitate nocent, facilis est per contrariam correctio: occultis occulta opponantur contraria, quorū tamen cognatio aliqua & concordia sit, vt ex his vna consurgat virtus. Zingiber ait Mesue, sigillat turpetum: raphanus hermodactylos, inter hæc enim est symbolum seu proprietas specifica & occulta.

101. Per correctoria autem studeat medicus minuere vel augere actionem naturæ aut medicamenti, vtramq; enim in omni purgatione salubri concurrere oportet. Naturæ quidem actionem iuuamus si aluum soluentibus miscemus, quæ suo calore ipsi naturæ in secretionem & propulsione humoris addunt robur: aut quæ expultricem segnem extimulant & excitant, vt facit sal gemmæ & alia nitrosa: aut naturam nimis à medicamentis lacepsitam narcotica vi sensū eius hebetant, ne molestias pharmaci sentiat, vt cum opium additur purgantibus, aut debilitatam recreant, partes principes & nutritorias tuentur & roborant, intemperiem partiū corrigunt, vires caloris natiui conseruant, agitationem spirituum compescunt, hosq; augent, quæ nauseam sedant, vt quæ amico & aromatico odore saporeq; & tota substantia nobis grata & iucunda sunt, vt cardiaca & stomachica appellata.

102. Pharmaci verò correctio fit per ea, quæ vim eius tractricem tardam aut debilem accelerant & efficaciorē faciunt, calore substantiam pharmaci attenuando, vias aperiendo, ac penetrandi vim imprimendo, vt longius per corpus diffundi queat: aut humores qui ob crassitiem & lentorem tractioni repugnant, magis fluxiles reddendo: aut insita sibi proprietate tenuitateq; vim eius tractricem ad eum locum, vbi humor vacuandus latitat, deducendo: vel meliorem eiusdem actionem reddimus, quæ illius odorem & saporem

E

porem

DISPUTATIO DE VI MEDICA

porem horridum & ingratum emendant, flatus, quos phar-
 maca excitant, discutunt: aut acrimoniam nimis stimulan-
 tem & mordentem temperant & obtundunt, vasorum *ἀνάσσει*
σώμωσι & exulcerationem intestinorum prohibent. Quam
 re præstat addere lubrica aut glutinosa & emplastica, quam
 astringentia. Hæc enim purgatricem vim reprimunt, atq;
 adeo purgationem magis violentam & molestant faciunt,
 unde: Gal. 1. κατὰ τὸν ἀπὸ πύλων suis coccijs reijcit mastichen
 & bdellium. Veteres autem scammonio miscebant aloem,
 quæ vi emplastica acrimoniam illius frangit: eidem Gale-
 nus addit castorium, quia attenuat crassa, incidit lenta. zin-
 giber turpeto additum non solum tenuem sed etiam crassam
 pituitam crudosq; succos euacuat, & quidem celerius: aga-
 rici quoque actio tutò acceleratur oxymelite, sale gemma,
 & zingibere: Aloës verò additis aromatibus: epithimum,
 vt docet Mesue, cum sero lactis vel hydromelite, vel sale
 gemma vel myrobalanis nigris potentius purgat: manna cū
 thymo, cardamomo, ammi laudatā facit purgationē: nos rha-
 barbaro addimus cinamomum, spicam, & schoenanthū: diu-
 retica sæpe miscentur, vt facultati tractrici medicamento-
 rum & naturæ expellenti aperiant meatus: cremor psyllij &
 tragacanthi prohibet ne intestina erodantur: agaricus cum
 stœchade affectibus capitis prodest: epatis verò, cum spica
 nardi & intibaceis: thoracis, cum thymo & hyssopo.

*Alii corrigendi
 satis*

103. Alius correctionis modus est, qui fit per lotionem,
 infusionem, trituram, coctionem & alias præparationes ar-
 tificiosas. Scammonium namq; in cydonio, aut sapa vel
 syrupo rosato coctum fit præstantius. Scylla affata purgan-
 tior redditur: Psyllium affatum minus purgat: rhabarba-
 rum & myrobalani affando vim purgatoriam remittunt,
 astrictoriam intendunt. Lapis cyanus & Armenus per mal-
 tam lo-

MENTORVM PURGATRICE:

tam lotionem vomitoria esse desinunt, clementiusq; aluum deiciunt: aloë lota minus subducit aluum, potentius verò partes nutritorias roborat. Esula aceto macerata amittit acrimoniam mordentem: turpetum lacti recenti infusum ventrem turbare desinit: agaricus oxymelite maceratus fit purgantior: medulla colocynthidis tenuiter trita innocentiùs purgat.

104. Noua corrigendí medicamenta ratio nuper à spagyricis est inuenta, qua dum vim purgatricem arte chymica à facibus terrenis eliciunt, ac in liquores tenues colligunt, qualitates malignas se auferre gloriantur, Mesue ex philosophorum suorum sententia, separationem rei secundū speciem à re quæ est secundum materiam appellat. Celerius certè medicamenta ista extracta à calore nostro in actum rediguntur, ac vinculis facum terrearum soluta, celerius & altius per viscera permeant, nec interioribus ad hærent. Parum itaq; tutus horum vsus est, quando à propinquis locis vacuare solùm volumus.

105. Cæterùm roborantia, quæ aluum mouentibus misceri diximus, vim purgatricem non frangunt, nec tractum horum impediunt. Quemadmodum enim roborans, in substantia cum ipsa natura, ita purgans cum noxio humore conuenit. Naturæ autem aduersatur & medicamentum purgans, & humor noxius, quare illa vtrumq; pellit. Dum ergo roborans iuuat naturam, nec purgans medicamentum, nec humorem retinet aut impedit. Quapropter roborans etiamsi purganti est aduersum, eius tamen vim tractricem non impedit, vnà enim cum natura contra pharmacum purgans & humorem purgandum pugnat, neutrum tamen prorsus euincit, quanquam in vtrumq; agat: Ac dum agit, fit separatio partium nocentium, quas iam natura potentius expellit.

E ij

Quare

*Noua correctio
in Spagyrica arte*

An roborantia purgationem impediunt

Quare leuia purgantia exhibituri, pondus hōrum augemus, ne in alimentū mutantur, vt in tanto tempore trahant tantūm humorem, quem volumus, antequam à natura mutata, vim tractricem amittant. Et quidem natura à roborante adiuta, facilius mutat purgans : potiùs verò purgantis augetur dosis, quàm roborantia omittantur, quia hæc spectant purgās, quatenus est naturæ inimicum, non quatenus trahit humorem. Non autem trahendo solūm, sed etiam expellendo fit purgatio, vt sæpe dictum est.

106. Vt autem purgatio felix sit atq; tuta, oportet vt non solūm medicamentum humori morbifico ἀνάλογον sit, riteq; præparatum & correctum, sed etiam vt viæ, per quas purgandū est, liberæ sint & apertæ: atq; vt humores naturæ secernti & pellenti obediant, tractumq; medicamenti promptè sequantur. Medicus itaq; pharmacum purgans porrecturus, sollicitus quoq; sit circa humoris & corporis vacuandi præparationem, de qua alio tempore differuimus.

F I N I S.

Q 4077 a

ULB Halle

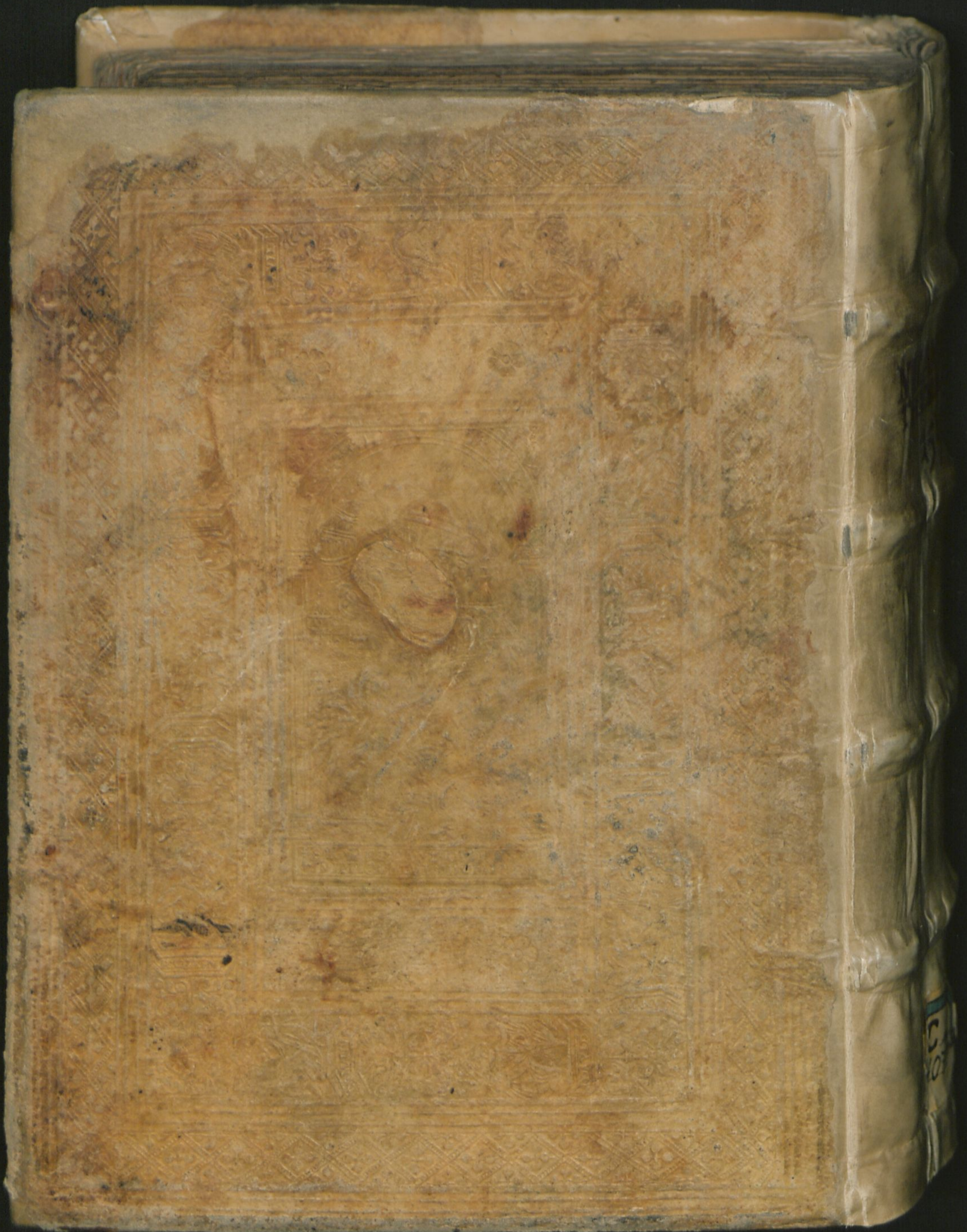
3

002 186 144

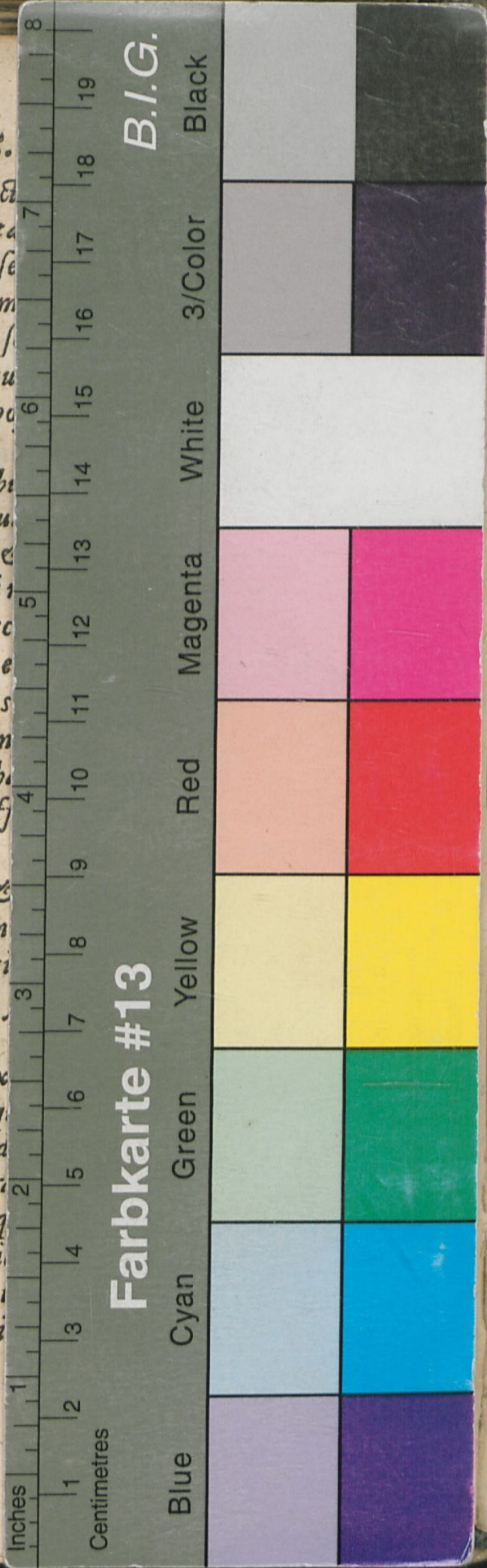

55-

DISPUTATIO.

De Medicamentorum purgantium viribus.

QVAM DIVINI
NUMINIS AVSPICIO, PRÆSI-
*de Clarissimo Viro, Domino Ioanne Viscero, Medico
cinæ Doctore, & in inçlyta Tubingensium Schola
Professore, Præceptore omni pietate & obseruantia
colendo, M. Ioannes Morhardus Tubingensis, Cal.
Septemb. Anni 1581. in auditorio Medicorum,
hora consueta, pro virium tenuita-
te defendet.*

TUBINGÆ,
Per Alexandrum Hockium. Anno M. D.LXXXI.